

Заняття 1

Українська мова (за професійним спілкуванням)

Тема 1.1 Вступ. Державотворча роль мови. Мова як засіб пізнання, мислення спілкування. Функції мови. Стилi і типи мовлення

Мета: ознайомити студентів із предметом і структурою курсу «Українська мова за професійним спрямуванням», нормативними документами про державний статус української мови. Сприяти усвідомленому розумінню поняття «мова як генетичний код нації, засіб пізнання, мислення, спілкування, як показник рівня культури особистості». Поглибити знання типів та стилів сучасної української літературної мови, особливостей лексики та синтаксичної організації офіційно-ділового стилю, формування національномовної особистості; формувати усвідомлення студентами того, що досконале володіння державною мовою сприяє їхньому успішному навчанню й професійному становленню.

Компетентності: *загальні* (готовність засобами мови успішно розв'язувати життєві проблеми) та *фахові* компетентності (розуміння ролі державної мови у професійній діяльності)

Здобувачі освіти повинні:

знати важливість вивчення курсу «Українська мова за професійним спрямуванням», особливості стилів та жанрів сучасної української літературної мови; *сприяти* утвердженню державної української мови; *визначати* стилі різних текстів; *користуватися* державною мовою в усіх сферах життя.

Тип заняття. Лекційне заняття.

Кількість годин- 2 години.

Зміст навчального матеріалу

І. План викладу навчального матеріалу

- 1.Предмет і структура курсу «Українська мова за професійним спрямуванням».
- 2.Нормативні документи про державний статус української мови.
3. Мова як генетичний код нації, засіб пізнання, мислення, спілкування, як показник рівня культури особистості.
4. Стилi сучасної української літературної мови.
- 5.Особливості лексики та синтаксичної організації офіційно-ділового стилю.

6. Типи мовлення.

II. Теоретичні положення

1. Предмет і структура курсу «Українська мова за професійним спрямуванням»

Головне завдання фахової передвищої освіти – готувати висококваліфікованих фахівців, які досконало володіють державною мовою в усній та писемній її формах. Курс «Українська мова (за професійним спрямуванням)» передбачає продовження формування національномовної особистості, комунікативних навичок майбутніх спеціалістів, студіювання особливостей фахової мови.

Отже, предметом вивчення курсу є сучасна українська літературна мова професійної сфери.

Завдання курсу - сформулювати:

- мовну компетенцію майбутніх фахівців, що містить знання і практичне оволодіння нормами літературної професійної мови;
- навички самоконтролю за дотриманням мовних норм у спілкуванні; вміння і навички оптимальної мовної поведінки у професійній сфері;
- стійкі навички усного й писемного мовлення, зорієнтованого на професійну специфіку;
- навички оперування фаховою термінологією, редагування, корегування та перекладу наукових текстів.

Вивчаючи курс, студенти різних спеціальностей набувають теоретичних знань про фахове спілкування, його етапи й роль у професійній діяльності, засвоюють термінологію майбутньої спеціальності, відомості про призначення і структуру ділових документів, необхідних фахівцю певного профілю, формують стійкі комунікативні компетенції, потрібні у професійному спілкуванні, навички послуговування вербальними і невербальними засобами обміну інформацією.

2. Нормативні документи про державний статус української мови

Основні нормативні документи про державний стан української мови:

ЗАКони УКРАЇНИ

Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 № 2704-VIII;

рішення Конституційного Суду від 14 грудня 1999 року щодо застосування державної мови органами державної влади, та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України, а також інші законодавчі акти.

Відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99 про офіційне тлумачення статті 10 Конституції України державний статус української мови означає її обов'язкове застосування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших визначених законом публічних сферах публічного життя, зокрема у роботі державних і комунальних навчальних закладів, сфері обслуговування, культурі, засобах масової інформації.

Державність української мови є ключовим чинником консолідації українського суспільства на всій території України, формування сучасної української політичної нації, символічним уособленням української державності, гарантією збереження національної ідентичності українського етносу і державної єдності України. З огляду на це українська нація і держава мають забезпечувати відродження і захист української мови, якісну розбудову українського мовного простору.

ЗАКони УКРАЇНИ

Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 № 2704-VIII;

Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» від 15.05.2003 № 802-IV.

-УКАЗИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

«Про Концепцію державної мовної політики» від 15.02.2010 № 161/2010;

«Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» від 31.05.2018 № 156/2018

-ПОСТАНОВИ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

«Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року “Сильна мова - успішна держава”» від 17.07.2019 № 596-р;

«Про затвердження Порядку взаємодії Уповноваженого із захисту державної мови з органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування» від 21.08.2019 № 819;

«Про затвердження Порядку здійснення Уповноваженим із захисту державної мови контролю за застосуванням державної мови органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування» від 21.08.2020 № 817.

3. Мова як генетичний код нації, засіб пізнання, мислення, спілкування, як показник рівня культури особистості.

Українська мова є корінням України і базовою ознакою її ідентичності протягом багатьох століть. Українська мова зберегла свою самодостатність і стала важливим чинником возз'єднання українських земель.

Українська мова — не лише засіб спілкування, а й скарбниця духовного і культурного спадку українського народу. Протягом віків різноманітних формах буття української мови (літописи, народні пісні і думи, казки і міфи, твори тощо) зберігається історична пам'ять.

Українська мова — невід'ємний державницький атрибут, що зберігає свою історичну спадкоємність від давньокиївської доби. Як мова найстаршого титульного етносу.

Принципове значення для майбутнього української мови і української держави має національна мовна свідомість і мовна гідність. У їхньому формуванні чільну роль має відігравати українська інтелектуальна еліта, насамперед вище керівництво держави, яке своїм особистим прикладом і зусиллями має утверджувати престиж української мови, української нації і держави.

Існують спроби культивувати в суспільстві уявлення про українську мову як ущербну й непрестижну. **Насправді її пізнавальний, виражальний і комунікативний потенціал надзвичайно потужний.** Український словник один з найбагатших у світі. Українська мова входить до **третього десятка** демографічно найпоширеніших мов світу і за цим параметром друга серед слов'янських.

Українська мова — старописемна мова з великою історико-культурною спадщиною. Держава має спілкуватися про наукове дослідження і публікацію давніх писемних пам'яток, їх популяризацію, використання їхніх елементів для збагачення ресурсу сучасної літературної мови.

Українська мова в її літературній формі набула високого рівня розвитку. Нею створено багату оригінальну літературу, перекладено найвидатніші твори світового письменства. Вона має досконало опрацьовану граматику, сформовану

науково-технічну термінологію, розвинену стилістичну систему, здатну забезпечити спілкування і порозуміння в усіх сферах суспільного життя.

4. Стили сучасної української літературної мови

Використовуючи мову у найрізноманітніших сферах суспільного життя, люди вдаються до різних мовних засобів. Відповідь на занятті відрізняється від виступу на зборах, написання приватного листа відрізняється від написання твору. Залежно від змісту і мети висловлювання у процесі мовлення відбувається певний добір і поєднання мовних одиниць. Мистецтво добирати й ефективно використовувати систему мовних засобів з конкретною метою визначає рівень культури мовлення людини і загальний рівень духовної культури нації.

Стиль (від латин. *stilus* – паличка для письма). Стиль літературної мови – різновид мови (її функціональна підсистема), що характеризується відбором таких засобів із багатоманітних мовних ресурсів, які найліпше відповідають завданням спілкування між людьми в даних умовах. Це своєрідне мистецтво добору й ефективного використання системи мовних засобів із певною метою в конкретних умовах й обставинах. Д. Свіфт влучно зауважив, що стиль – це власне слова на власному місці.

Термін “стиль мовлення” слід розглядати як спосіб функціонування певних мовних явищ. Розрізнення стилів залежить безпосередньо від основних функцій мови – спілкування, повідомлення, впливу.

Сучасна літературна українська мова має розгалужену систему стилів, серед яких: розмовний, художній, науковий, публіцистичний, офіційно-діловий, конфесійний (релігійний) та епістолярний.

У межах кожного функціонального стилю сформувалися свої різновиди – підстили – для точнішого й доцільнішого відображення певних видів спілкування та вирішення конкретних завдань.

Стили та підстили

- Розмовний: побутовий, світський.
- Художній: епічний, ліричний, драматичний, комбінований.
- Науковий: власне науковий, науково - навчальний, науково-популярний.
- Публіцистичний: стиль засобів масової інформації, художньо-публіцистичний, науково-публіцистичний.
- Офіційно-діловий: законодавчий, дипломатичний, адміністративно-канцелярський.
- Конфесійний: стиль проповіді, стиль богословської літератури.
- Епістолярний: стиль листування.

Для виділення стилів мовлення важливе значення мають форми мови – усна й писемна, розмовна і книжна. Усі стилі мають усну й писемну форми, хоча усна форма більш притаманна розмовному стилю, а іншим – переважно писемна.

Структура текстів різних стилів неоднакова, якщо для розмовного стилю характерний діалог (полілог) то для інших – переважно монолог. Відрізняються стилі мовлення й багатьма іншими ознаками. Але спільним для них є те, що вони – різновиди однієї мови, представляють усе багатство їх виражальних засобів і виконують важливі функції в житті суспільства – забезпечують спілкування в різних його сферах і галузях.

5. Особливості лексики та синтаксичної організації офіційно-ділового стилю

Синтаксичні засоби офіційно-ділового стилю підпорядковані адекватності комунікації, тобто спілкування. Практика контекстуального творення на цьому рівні вимагає добору із загальнонаціональної мовної системи мовних засобів, викликаних екстралінгвістичними показниками — сферою, умовами та метою спілкування.

Як і лексичні засоби, синтаксичні засоби офіційно-ділового стилю не становлять чогось неповторного — їх можна знайти в будь-якому іншому функціональному стилі. Проте в діловому мовленні вони виявляються найяскравіше, саме за їх участю забезпечується інтелектуально-комунікативна (чи регулювально-волюнтативна) функція стилю.

Спостереження над синтаксичною будовою в офіційно-діловому стилі дає підставу зробити висновок, що у доборі структурно-синонімічних граматичних засобів оформлення думки також існують певні закономірності, «санкціоновані» суспільством для певного різновиду мовлення як найдоцільніші.

Синтаксис ділових паперів (особливо словосполучень) характеризується численними **мовними кліше** — усталеними початками й закінченнями тих чи інших документів.

Наприклад, оголосити подяку (догану), порядок денний, накласти стягнення, укласти угоду, нота протесту, встановлення стосунків тощо. У дипломатичному різновиді офіційно-ділового мовлення етикет «міжнародної ввічливості» визначив практично зручні правила звертання, так звані компліменти, або етикетну форму початку та кінця листування.

Характерною ознакою мови ділових паперів є наявність розщепленого присудка— заміна простого присудка у формі особового дієслова словосполученням інфінітива з віддієслівним іменником.

Типовою рисою розщепленого присудка, як і зв'язаних дієслівно-іменних сполучень взагалі, є вживання при іменнику означення, що надає експресивного забарвлення і свідчить про живу форму та активність конструкції: видавати постанови й нормативні акти, розробляти та здійснювати конкретні заходи, збирати спеціальну таксу, забезпечити докорінне поліпшення тощо.

Для офіційно-ділового стилю особливо характерне вживання переважно неозначено-особових, безособових та інфінітивних синтаксичних конструкцій.

Загальний характер викладу в мові ділових паперів позначився не лише на доборі форм присудка, а й на його місці — у кінці речення.

У межах складного синтаксису в мові ділових паперів спостерігається певна вибірковість конструкцій, зокрема більша частота складнопідрядних речень, повторюваність підрядних з'ясувальних, означальних, конструкцій мети та умови. Інші різновиди складного речення менш поширені. Вибірковістю та уніфікацією саме таких складних речень, як і простих, офіційно-діловий стиль перегукується з науковим різновидом літературного мовлення. Порядок взаємного розміщення головних та підрядних речень підпорядкований логічній взаємозалежності різних фактів.

Однією з ознак офіційно-ділового синтаксису є надзвичайна величина, громіздкість речень. Особливо це стосується певних його жанрів, зокрема дипломатичних конвенцій, меморандумів, декларацій тощо. Проте така тенденція стилю не утруднює розуміння тексту завдяки логічній підпорядкованості міркувань, уточнення основної думки підрядними реченнями.

6. Типи мовлення

ТЕКСТ – висловлювання, яке складається з кількох речень, має певну змістову й структурну завершеність.

Кожен текст, висвітлюючи якусь тему, містить певний обсяг фактів, певну інформацію. Текст і створюється заради передачі інформації. Більшість текстів утворюється з певної кількості пов'язаних між собою речень. Іноді текст може складатися з одного речення.

Це прислів'я, коломийки, частівки, крилаті вирази (Влітку один тиждень рік годує). Те, про що говориться в тексті, називається темою. Вона найчастіше відображена у заголовку. Тема може членуватися на підтеми (мікротеми).

Частиною тексту, в якій розкривається зміст підтеми (мікротеми), є *абзац*. На письмі абзац виділяється відступом вправо. Перші речення абзацу вимовляються з більшою силою голосу. Між абзацами паузи довші, ніж між реченнями в середині абзацу.

Тема - ознака будь-якого тексту. Крім того, у кожному тексті є *основна думка*, те головне, заради чого твориться текст. Думка в тексті розвивається. Мовець відштовхується від "даного", того, про що вже було сказано, і додає "нове", розвиває думку.

Текст є засобом відтворення зв'язного мовлення.

Залежно від змісту й будови текст та його частини діляться на три смислові типи: *розповідь, опис і роздум (міркування)*. Кожний з них має свою будову.

Тип мовлення - спосіб викладу, що обирається автором і орієнтований (залежно від вмісту вислову і характеру текстової інформації) на одне із завдань: статично змалювати дійсність, описати її; динамічно відобразити дійсність, розповісти про неї; відобразити причинно-наслідкові зв'язки явищ дійсності.

РОЗПОВІДЬ - це повідомлення про якісь події, що розгортаються в часі. Загальна схема розповіді така: початок дії; розвиток подій; кінець події.

ОПИС - це висловлювання про певні ознаки, властивості предмета чи явища. В описі дається характеристика людей, предметів, явищ природи шляхом перелічення їх головних, суттєвих ознак. Найголовніше в описі - дати точне або яскраве уявлення про предмет мовлення.

РОЗДУМ (МІРКУВАННЯ) - це висловлювання про причини якостей, ознак, подій.

У роздумі обов'язкові три частини:

- 1) теза - основне твердження, чітко сформульована думка;
- 2) докази, аргументи, що підтверджують висунуту тезу;
- 3) Завдання для практичних робіт

ІІІ. Практикум

Вправа 1. Прочитайте текст, з'ясуйте, що є важливим для ділової людини в досягненні успіху

Вибір професії передбачає вільне володіння українською літературною мовою взагалі та мовою певної професії зокрема, забезпечення високого рівня культури мовлення Сучасна ділова людина має пам'ятати, що вона представляє молоду державу на світовому рівні й розбудовує її, а мова будь-якої держави - це її візитівка З нами говоритимуть на рівних лише тоді, коли ми доведемо словом і ділом, що Україна спроможна посісти належне їй місце в Європі й у світі як держава, громадяни якої себе поважають, усвідомлюють себе народом, покликаним самою історією відродитися і гідно увійти в цивілізований світ І державна мова в цьому процесі відіграє дуже важливу роль

«Яка мова, така й рада», - засвідчує народна мудрість. Корисно дослухатися і до думки корифеїв, зокрема видатного українського мовознавця О Потебні, який ще в минулому столітті пророче сказав «Денаціоналізація (українства)зводиться до поганого виховання, до моральної хвороби, до неповного користування наявними засобами сприймання, засвоєння, впливу, до послаблення

енергії думки, до мерзенності запустіння на місці витіснених, але нічим не замінених форм свідомості, до послаблення зв'язку молодих поколінь з дорослими, що замінюється лише слабким зв'язком з чужими, до дезорганізації суспільства, аморальності, спідлення» Сьогодні відкриваються можливості для зміцнення й розбудови української державності Це означає розширення перспектив для ділової співпраці,

передусім для тих, хто поділяє Шевченкову пересторогу «І чужому наuczайтесь, й свого не цурайтесь» (З посібника)

**Вправа 2. Перейдіть за покликанням. <https://studfile.net/preview/5170282/>*

Сформулюйте визначення предмету, завдань і структури курсу «Українська мова за професійним спрямуванням»

**Вправа 2.*

Перейдіть за покликанням. <https://studfile.net/preview/5056042/page:5/>

Прочитайте текст.

Продовжіть речення ТРЬОМА твердженнями: Українська мова — не лише засіб спілкування, а й ...

**Вправа 3. Перейдіть за покликанням. <https://studfile.net/preview/5437556/page:2/>*

Назвіть стилі української мови. Наведіть власні приклади текстів(2-3 речення) кожного зі стилів.

Вправа 4

*Перейдіть за покликанням <https://studfile.net/preview/5437556/page:3/>

Назвіть 6 характерних ознак синтаксичної організації офіційно-ділового стилю.

Вправа 5. Прочитайте текст і назвіть, від чого залежить комунікативна компетенція.

Комунікативна компетенція

Індивід, крім знання мови, мусить уміти використовувати її в конкретному контексті й ситуації, тобто володіти комунікативною компетенцією.

Комунікативна компетенція - сукупність знань про спілкування, вербальних і невербальних засад інтерації(міжособистісної взаємодії), умінь їх ефективного застосування у конкретному спілкуванні в ролі адресанта і адресата

Комунікативна компетенція залежить від

- *комунікативних інтенцій(намірів, утримування в пам'яті сказаного і постійна кореляція (залежність) плину спілкування з метою мовця, його проміжними та кінцевими результатами),*
 - *дотримання комунікативних стратегій, що допомагають досягти необхідного результату комунікації,*
 - *знання особистості співбесідника, зворотного в'язку в комунікації, що передбачає врахування психологічних особливостей (темпераменту, переваг, уподобань тощо) адресата, його соціальних ролей, уміння долати психологічні «фільтри», розбивати психологічні «щити»,*
- уміння володіти навичками декодування «мови тіла» співбесідника (паралінгвістичних засобів, тобто єдності вербальних і невербальних засобів спілкування) тощо,*
- *постійної орієнтації в умовах та ситуації спілкування,*
 - *орієнтації і підтримання самого процесу спілкування, тобто контролю за цим процесом,*
 - *контролю власної мовленнєвої поведінки, емоцій тощо,*

Вправа 6. Розкрийте зміст поданого нижче висловлювання, з'ясувавши спочатку значення слова «менталітет».

Національна мова є засобом вираження менталітету нації (З посібника).

***Вправа 7.** Письмово розкрийте зміст поданого нижче висловлювання.

Як одна з істотних ознак нації- українська мова -виконує об'єднувальну функцію?

ІУ. Контроль вивченого з теми

***Варіант 1**

Написати твір-роздум публіцистичному стилі: “Які можливості для навчання й професійного становлення дає мені українська мова?”

Орієнтовна теза та аргументи:

На мою думку, українська мова дає мені багато можливостей для духовного збагачення, професійного зростання, реалізації власних життєвих планів.

По-перше, читаючи класичну літературу, я долучаюся до культурного надбання своєї нації, засвоюю її морально-етичні, культурно- естетичні цінності, а зачить, збагачуюся духовно.

Приклад.

По-друге, знання української мови, культури професійного мовлення сприяє зростанню іміджу, а значить, авторитету, що обов'язково матиме вплив на моє кар'єрне зростання.

Приклад.

По-третє, мова допомагає в реалізації власних життєвих планів, адже уміння переконувати сприяє тому, що люди відгукуються на пропозиції, прохання, прагнуть допомогти в реалізації твоєї ідеї.

Тому, я впевнений, що потрібно досконало вчити українську мову, бо від цього залежить моє майбутнє. (О.Криворотенко)

Варіант 2 (онлайн)

Виконати різнорівневі тестові завдання.

***Криворотенко Ольга.** Освітня платформа «Кластайм»: Державотворча роль мови. Мова як засіб пізнання, мислення спілкування. Функції мови. Стили і типи мовлення. [Електронний ресурс].-Режим доступу:
«<https://www.classtime.com/questions/question-sets/fcb32386-6b94-48ac-9167-54bca086f886>

Кухоцька Ольга. Освітня платформа «На урок»: Літературна мова. Діалекти . [Електронний ресурс].-Режим доступу:

<https://naurok.com.ua/test/ukra-nska-mova-za-profesiynim-spryamuvannyam-1974299.html>

Олійник І. Освітня платформа «На урок». Державотворча роль мови. Функції мови. Стилi, типи, форми мовлення. [Електронний ресурс].- Режим доступу:

<https://naurok.com.ua/test/derzhavotvorcha-rol-movi-funkci-movi-stili-tipi-formi-movlennya-1661154.html>

Чеботарьова С. Освітня платформа «На урок». Державотворча роль мови. І семестр. [Електронний ресурс].- Режим доступу:

<https://naurok.com.ua/test/ukra-nska-mova-za-profesiynim-spryamuvannyam-semestroviiy-1091805.html>

У. Джерела навчально-методичного забезпечення

1. Сайт «STUDFILES»: Особливості лексики та синтаксичної організації офіційно-ділового стилю . [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=eYi0xCbuCkc>
2. Сайт «STUDFILES»: Офіційно-діловий стиль. Практичне заняття з українського фахового мовлення. [Електронний ресурс].- Режим доступу:
3. Сайт «STUDFILES»: Предмет і завдання курсу "українська мова (за професійним спрямуванням). [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5437556/->
4. Сайт «STUDFILES»: Стилi сучасної української літературної мови. [Електронний ресурс].-Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5437556/page:2/>
5. Сайт «STUDFILES»: Структура текстiв за типами мовлення. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=Ji4RD3e24Z0>
6. Сайт «STUDFILES»: Типи мовлення. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://studfile.net/preview/5437556/page:3/>
7. Сайт «STUDFILES»: Функціональні стилі української мови. [Електронний ресурс].- Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=2OQ_cdfwaC8
8. Сайт «Верховна Рада України» :ЗАКОН УКРАЇНИ Про забезпечення функціонування української мови як державної(Вiдомостi Верховної Ради (ВВР), 2019, № 21, ст.81) [Електронний ресурс].-Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
9. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням. : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Клименко І.В. — Алерта, 2019. — 640 с.